

مشاغل اطلاعاتی، راه میان بُر

تحصیلکردگان بیکار

دولت با وضع قوانین و مقررات دست و پاگیر، حساس نمودن جامعه و امنیتی کردن مشاغل اطلاعاتی، بازار کار را از مزایا و گسترش این نوع مشاغل محروم کرده است.

تازه‌ترین گزارش سازمان جهانی کار (ILO) درباره وضعیت بازار کار جهانی حاکی از آن است طی دوره ده ساله ۱۹۹۶ تا ۲۰۰۶ تعداد بیکاران در جهان از ۱۶۱/۴ به ۱۹۵/۲ میلیون نفر افزایش یافته است.

نتایج سرشماری نفوس و مسکن سال ۸۵ ایران بیانگر این مطلب است که از یک سو، نرخ بیکاری کل کشور از ۹/۱ درصد در سال ۷۵ به ۱۲/۴۸ درصد در سال ۸۵ افزایش یافته و از سوی دیگر، فشار بیکاری بر گروه‌های سنی جوان متمرکز شده است. به طوری که، نرخ بیکاری برای گروه‌های سنی ۲۵ تا ۲۹ و ۲۰ تا ۲۴ ساله در کل کشور به ترتیب در روستاها به ۲۰ و ۲۵/۲ درصد و در مناطق شهری به ۲۴/۴ و ۳۰/۲ درصد رسیده است.

معضل بیکاری اگر چه همواره یکی از دغدغه‌های اصلی ما بوده است، اما رشد جمعیت در دهه ۶۰، افزایش تعداد فارغ‌التحصیلان و تغییر نگرش زنان برای حضور در جامعه، از جمله عواملی هستند که بر عرضه نیروی کار در بازار اثر گذاشته‌اند. در سال‌های اخیر، نرخ بیکاری در گروه‌های سنی ۱۵ تا ۲۵ ساله بیش از ۲۵ درصد برآورد شده که

در مقایسه با نرخ بیکاری جامعه، که در حدترین شرایط، همواره زیر ۱۵ درصد بوده، بسیار بالا به نظر می‌رسد. از طرف دیگر، بنا بر آمار موجود، بیش از ۳۰ درصد جمعیت کشور را جوانان تشکیل می‌دهند، اما نرخ مشارکت اقتصادی آنان تنها ۳/۴۱ درصد است که این مسأله با توجه به ارتقای سطح سواد و آموزش کشور و تخصصی شدن مشاغل، جای بحث بسیار دارد.

در همایش مشاغل نوین که به همت مرکز مطالعات اجتماعی - اقتصادی دانشگاه تهران برگزار گردید، استادان جامعه شناس دانشگاه‌های مختلف، به بحث و نظریه پردازی در خصوص معضل بیکاری کشور و راه حل‌های موجود پرداختند. در این میان، دکتر بهزاد دوران، عضو هیأت علمی و مدیر گروه پژوهشی جامعه اطلاعاتی پژوهشکده اطلاعات و مدارک علمی ایران، به اقتصاد اطلاعاتی و رشد سریع مشاغل موجود در این عرصه اشاره کرده و می‌گوید: در حال حاضر با گذر از جامعه کشاورزی صنعتی و خدماتی و رسیدن به جامعه اطلاعاتی، دو تحول عمده در حوزه اقتصاد به وجود آمده است. یکی پیدایش بخش

در این سرفصل همچنین می‌خوانید:

۳۳ "منتظر شرایط سیاسی بهتر هستیم!"

۳۴ فنلاند، سرزمین همیشه کریسمس

۳۹ شرکای قدیم، بازیگران جدید

۴۰ نمایشگاه خمیازه

۴۱ دست مزد حداقل

۴۲ آیا راه برای خصوصی سازی بیمه هموار است؟

۴۳ خوب و بد نظارت بر شرکت‌های شهرداری

۴۴ در دستور کار

اطلاعات و رشد فزاینده سهم آن از محصول ناخالص ملی (GNP) و دیگری، توسعه فعالیت‌ها و مشاغل اطلاعاتی است که مبتنی بر دانش و اطلاعات می‌باشد و به صورت انفجاری با کمترین سرمایه‌گذاری و پایین‌ترین هزینه، بالاترین درآمد و بیشترین فایده را عاید دست‌اندرکاران این مشاغل می‌کند. مشاغل اطلاعاتی برای نخستین بار در کشور آمریکا مورد مطالعه و بررسی قرار گرفتند. بر اساس این مطالعه، در سال‌های آخر دهه ۵۰ میلادی، حدود ۱۳۶ هزار و ۴۳۶ میلیارد دلار معادل ۲۹ درصد محصول ناخالص ملی آمریکا حاصل صنایع دانشی بوده است. همچنین در سال ۱۹۶۷ حدود ۴۷ درصد محصول ناخالص ملی اروپا حاصل فعالیت‌های اطلاعاتی بوده‌اند. بر اساس این مطالعه، نرخ رشد اقتصاد اطلاعاتی آمریکا در این دوره ۸/۸ تا ۱۰/۶ درصد یعنی بیش از دو برابر رشد سالانه مشاغل خدماتی بوده است.

در حقیقت، این آمار بیانگر حرکت اقتصاد آمریکا از محصولات مادی (ماشین‌آلات و مواد شیمیایی) به سمت محصولات اطلاعاتی (رادیو و تلویزیون) و حتی فراتر از آن، حرکت به سوی خدمات اطلاعاتی (کتاب، مجله و کامپیوتر) است.

ماهیت فکری و ذهنی، پاره وقت بودن، پراکندگی (از نظر زمانی و مکانی) و نیاز به سطح تخصص و دانش بالا از جمله ویژگی‌های این مشاغل به شمار می‌روند.

دکتر دوران در خصوص روند حرکت ایران به سمت اقتصاد اطلاعاتی می‌گوید: ما پتانسیل و زمینه‌های لازم برای حرکت به سمت

این گونه مشاغل را داریم. رونق گرفتن شرکت های خدمات کامپیوتری و همچنین برگزاری و استقبال از نمایشگاه «الکامپ» که سیزده سال متوالی برگزار شده است، نشانگر پتانسیل بالای این حوزه است. با وجود تمام محدودیت ها و ممنوعیت ها، توانسته ایم در اقتصاد اطلاعی به شکل تصاعدی ایجاد اشتغال کنیم، به خصوص این که مشاغل اطلاعاتی نیاز به هزینه و سرمایه گذاری بالایی ندارند اما سودآور هستند. این استاد دانشگاه به محدودیت های موجود در این زمینه اشاره کرده و می گوید: دولت با وضع قوانین و مقررات بیهوده و دست و پاگیر، حساس نمودن جامعه و امنیتی کردن مسأله، جامعه را از مزایای این مشاغل محروم کرده است. کاهش سرعت اینترنت، برخورد با کافی نت ها، فیلتر کردن سایت های مختلف و تحت نظارت در آوردن این حوزه، همه باعث سرکوبی این بخش بالقوه پویا شده است. اما علیرغم تمام این محدودیت ها، ما توانسته ایم این بخش را تا حدی پر بار کرده و به بهره برداری از آن بپردازیم.

گفتنی است، با توجه به این که تنها حدود پنج سال از عمر «وبلاگ نویسی» در ایران می گذرد، بالغ بر یک میلیون و نیم وبلاگر در ایران داریم و زبان فارسی جزو ۱۰ زبانی است که توانسته در سطح جهان تولید محتوا کند. لذا می توان گفت، قادریم حضور مؤثری در زمینه تولید وبلاگ داشته باشیم.

البته دولت، بودجه های عظیمی را برای توسعه فن آوری اطلاعات صرف نموده که طرح تکفا (توسعه تکنولوژی فن آوری اطلاعات و ارتباطات)، یک نمونه از این سرمایه گذاری ها است. اما متأسفانه دولت باز هم نتوانست تنها سیاست گذار و ناظر باشد و خود به عنوان

مجری وارد این حوزه شد که نتیجه آن، شکست طرح تکفا بوده است.

بهزاد دوران در پایان می افزاید: مشاغلی مانند مدیریت، بازاریابی و تبلیغات، گزارشگری، نویسندگی، تجزیه و تحلیل سیستم ها و وکالت، همه از جمله مشاغل نوین اطلاعاتی هستند که اگر چه عمر طولانی دارند، اما امروز در یک فضای مجازی می توانند مورد توجه قرار گرفته و تولید سرمایه کنند. در همین راستا، باید آموزش ما به سمتی حرکت کند که راه برای ایجاد و تصدی مشاغل نوین باز شود و لازم به ذکر است که بدنه لخت و سنگین دانشگاهی ما باید با سرعت بیشتری به این سمت حرکت کند.

لذا سوآلی جدی را می توان مطرح نمود که با توجه به ظرفیت بالای جامعه برای بهره برداری از مشاغل نوین اطلاعاتی و پتانسیل بالای این مشاغل، برای حل معضل بیکاری در جامعه جوان ما این مشاغل جدید که به دلیل پاره وقت، پراکنده و غیرمستمر بودن، در چارچوب قوانین اداری نمی گنجد چگونه باید مورد بهره برداری قرار بگیرند و دولت چه راهکاری برای این مسأله می اندیشد؟ آیا واگذار نمودن این مشاغل به بخش خصوصی و تنها نظارت بر آن، بهترین راه حل این مسأله نیست؟

نظام آموزش و اشتغال

از دیگر سو، عدم هماهنگی میان نظام آموزشی و اشتغال کشور مسأله ای است که دکتر جمشید پژویان، استاد دانشکده اقتصاد دانشگاه علامه طباطبائی، به آن اشاره می کند. وی معتقد است، بخش های تولیدی جامعه در هیچ دوره ای از ۳۵ سال گذشته، نیروی کار عرضه شده را جذب نکرده اند، بلکه دولت، نقش متقاضی اصلی نیروی کار را بر عهده

داشته و بخشی از نیروی کار بازار را جذب کرده است. با توجه به سیاست های اصل ۴۴ که مبتنی بر کوچک سازی دولت و تقویت بخش خصوصی است، توقف استخدام ها در بخش دولتی، مشکل بیکاری را بسیار جدی خواهد نمود. در چنین شرایطی، تطبیق مهارت های دانشگاهی با مشاغل نوین و جدید، امری است که باید در دستور کار سازمان ها و وزارتخانه های ذیربط، از جمله آموزش و پرورش و وزارت علوم قرار بگیرد.

جمشید پژویان در مقاله خود بر مقایسه جمعیت شاغل دارای آموزش عالی و نرخ بیکاری در کشور طی یک دوره سی ساله می پردازد. بر این اساس، نرخ بیکاری جمعیت دارای آموزش عالی از ۴/۱ درصد در سال ۵۵ به ۱۶/۶ درصد در سال ۸۳ رسیده است. به گزارش واحد تحقیقات ماهنامه «اقتصاد ایران»، نرخ بیکاری جمعیت دارای آموزش عالی در سال ۸۵ بالغ بر ۲۰/۴ درصد (۵ برابر سال ۵۵) برآورد می شود. نکته مهم در این جدول، ۹ برابر شدن نرخ بیکاری زنان است که از سه درصد در سال ۵۵ به ۲۷/۷ درصد در سال ۸۳ رسیده و بنابر گزارش «اقتصاد ایران»، این رقم در سال ۸۵ معادل ۳۶/۴ درصد برآورد می شود.

در مجموع، آنچه از آمار موجود استنباط می شود، افزایش نرخ بیکاری دانش آموختگان دانشگاهی ما و سهم اندک آنها از تصدی مشاغل تخصصی مختلف است که ریشه آن را می توان در عقب ماندن سطح علمی دانشگاه های ما از فن آوری های جدید دانست - تکنولوژی هایی که به سرعت و همزمان با کشورهای توسعه یافته وارد ایران می شوند، اما امکان انطباق آنها با دانش ما و کاربرد آنها در بازار کار (توسط بخش دولتی و خصوصی) وجود ندارد. ■

نرخ بیکاری تحصیلکردگان در مقابل کل جمعیت بیکار کشور

سال	کل جمعیت دارای آموزش عالی			نرخ بیکاری کل کشور			بیکار دارای آموزش عالی		
	مرد	زن	مرد و زن	مرد	زن	مرد و زن	مرد	زن	مرد و زن
۱۳۵۵	۴۳۳،۳۹۲	۳۱۰،۶۳۸	۱۲۲،۷۵۴	۱۱،۳۶۵	۹،۴۰۲	۱،۹۶۳	۱۰،۳	۱۰،۳	۱۰،۳
۱۳۶۵	۷۶۹،۷۸۳	۵۳،۶۹۴	۲۱۶،۰۸۹	۳۳،۱۱۰	۲۵،۳۵۸	۷،۷۵۲	۱۴،۲	۱۴،۲	۱۴،۲
۱۳۷۵	۲،۴۶۷،۷۷۷	۱،۵۷۹،۵۹۷	۸۸۸،۱۸۰	۵۸،۱۴۵	۳۸،۹۸۷	۱۹،۱۵۸	۹،۱	۹،۱	۹،۱
۱۳۷۸	۲،۸۵۷،۷۲۷	۱،۷۷۷،۷۸۸	۱،۰۷۹،۹۳۹	۱۹،۳۶۹	۱۰،۸۱۷۷	۸۳،۱۹۲	۱۳،۴	۱۳،۴	۱۳،۴
۱۳۸۳	۵،۰۶۵،۷۱۷	۲،۸۶۵،۶۹۴	۲،۲۰۰،۰۲۳	۴۷۷،۹۲۵	۲۱۵،۵۹۰	۲۶۲،۳۳۵	۱۰،۳	۱۰،۳	۱۰،۳
۱۳۸۵	۹،۷۵۰،۶۳۸	۵،۵۶۴،۱۸۹	۴۱۸،۴۴۹	۵۹۰،۹۳۴	۲۷۷،۵۸۱	۳۱۳،۳۵۴	۱۱،۲	۱۱،۲	۱۱،۲

یادداشت: سال ۱۳۸۵ برآورد «اقتصاد ایران» است.

استخراج: واحد اطلاعات و اخبار ماهنامه «اقتصاد ایران» از «نقش آموزش عالی در آماده سازی جوانان ایرانی»، دکتر جمشید پژویان و خانم ناریس امین رشتی.